

فهرست مطالب

۱	چکیده:
۲	مقدمه
۲	الف- بیان مسئله
۴	ب- سوابق تحقیق و اهمیت آن
۴	ج- اهداف تحقیق: (شامل اهداف نظری و عملی و ضرورت هایی خاص انجام تحقیق)
۴	د- ضرورت انجام تحقیق:
۵	هـ - سوالات
۵	۱- سوالات اصلی:
۵	۲- سوالات فرعی:
۵	و- فرضیه‌ها
۵	۱- فرضیه‌های اصلی
۷	۲- فرضیه‌های فرعی
۷	ر- تقسیم مطالب و توجیه آن:
۷	ز- روش تحقیق:
۷	ط- متغیرها و واژه های کلیدی:
۷	ظ- منابع تحقیق و محدودیت های آن:
	بخش اول: آشنایی با مفاهیم
۱۰	فصل اول: تعاریف
۱۰	مبحث اول- سازمان تجارت جهانی
۱۰	گفتار اول- نظام کلی سازمان
۱۴	بند اول- وظایف

بند دوم- اهداف	۱۵
بند سوم- اصول	۱۶
الف- اصل عدم تبعیض	۱۶
ب- اصل شفافیت و پیش بینی پذیری:	۱۸
ج- اصل آزاد سازی تدریجی تجارت:	۱۸
د- اصل رفتار ویژه و متفاوت با کشورهای در حال توسعه و کمتر توسعه یافته:	۱۸
گفتار دوم- نظام حقوقی	۱۸
بند اول- موافقت نامه تأسیس سازمان تجارت جهانی	۱۹
الف- موافقت نامه های چند جانبه کالایی	۲۰
ب- موافقت نامه عمومی تجارت خدمات	۲۴
۱- ویژگی های اصلی موافقت نامه:	۲۵
۲- ساختار موافقت نامه:	۲۵
ج- موافقت نامه جنبه های تجاری حقوق مالکیت فکری	۲۷
۱- اهداف موافقت نامه تریپس:	۳۰
۲- اصول موافقت نامه تریپس:	۳۰
۳- ویژگی های موافقت نامه تریپس	۳۰
بند دوم- تفاهم نامه حل و فصل اختلافات	۳۲
الف- حل اختلاف در گات ۱۹۴۷	۳۲
ب- حل اختلاف در سازمان تجارت جهانی:	۳۴
بند سوم- موافقت نامه های تجاری میان چند طرف (بین تعدادی از کشورهای عضو)	۳۶
مبحث دوم- اتحادیه اروپا	۳۶

۳۶	گفتار اول- موافقتنامه تاسیس
۳۷	گفتار دوم- نظام حقوقی حاکم بر اتحادیه اروپا
۵۱	فصل دوم: اصل عدم تبعیض
۳۹	مبحث اول- پیشینه تاریخی
۴۴	مبحث دوم- مفهوم اصل
۴۶	بند اول- اصل دولت کامله الوداد
۴۷	الف: دلایل موافقان
۴۷	ب: دلایل مخالفان
۵۰	بند دوم- اصل رفتار ملی
۵۲	مبحث سوم- جمع بندی بخش اول
	بخش دوم: اصول سازمان تجارت جهانی و اتحادیه اروپا
۷۲	فصل اول: اصل دولت کامله الوداد
۷۴	مبحث اول- اصل رفتار دولت کامله الوداد در خصوص تجارت کالا
۷۴	گفتار اول- اصل قاعده
۷۵	بند اول- ماده ۱ گات:
۷۶	گفتار دوم- استثنائات
۷۹	بند اول- استثنائات عمومی
۸۲	بند دوم- استثنائات امنیتی
۸۳	الف- ماده ۲۲ مشورت
۸۳	بند سوم- استثنائات سیاسی
۸۴	بند چهارم- استثنائات خاص مربوط به تعهدات دولت کامله الوداد

- الف- استثنایی مربوط به تراز پرداختها ۸۴
- ب- استثنای کمک دولتی برای توسعه اقتصادی ۸۵
- ج- استثنای تقاضای لغو تعهد ۸۶
- د- استثنای ماده ۲۴ گات ۸۶
- ۱- نگرش سازمان تجارت جهانی به ترتیبات تجاری منطقه ای ۸۸
- ۲- رابطه متقابل سازمان تجارت جهانی و موافقتنامههای تجاری منطقه‌ای ۹۰
- ۳- ائتلاف اقتصادی کشورها ۹۱
- ۴- داد و ستد مرزی ۹۷
- ۵- مناطق آزاد تجاری ۹۷
- ۶- ترجیحات تجاری ۹۸
- ه- شرط توانمندسازی ۱۰۲
- مبحث دوم- اصل دولت کامله الوداد در موافقتنامه های عمومی تجارت و خدمات ۱۰۲
- گفتار اول- اصل قاعده ۱۰۳
- گفتار دوم- استثنایات ۱۰۵
- بند اول- استثنای مربوط به معافیت‌هایی ماده ۲ ۱۰۸
- بند دوم- استثنای در یکپارچگی اقتصادی ۱۰۹
- بند سوم- استثنای مربوط به شناسایی ۱۱۰
- بند چهارم- استثنای اقدام‌هایی حفاظتی اضطراری ۱۱۰
- بند پنجم- استثنای کلی ۱۱۲
- بند ششم- استثنای امنیتی ۱۱۲
- گفتار اول- اصل قاعده ۱۱۳

- گفتار دوم-استثنائات ۱۱۷
- بند اول- استثنائات امنیتی..... ۱۱۷
- بند دوم- استثنائات موافقت‌نامه هایی بین المللی معاضدت قضایی ۱۱۸
- بند سوم- مقررات کنوانسیون برن یا کنوانسیون رم ۱۱۸
- مبحث چهارم- اصل دولت کامله الوداد در اتحادیه اروپا ۱۲۱
- گفتار اول- در ارتباط با سازمان تجارت جهانی ۱۲۳
- فصل دوم: اصل رفتار ملی ۱۴۲
- مبحث اول- اصل رفتار ملی در موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت ۱۲۶
- گفتار اول- اصل قاعده ۱۴۲
- بند اول- ماده ۳ گات ۱۲۶
- گفتار دوم- استثنائات ۱۲۸
- بند اول- تدارکات دولتی ۱۲۸
- بند دوم- یارانه‌ها نسبت به محصولات داخلی ۱۲۹
- بند سوم- فیلم های سینمایی و نمایشی ۱۲۹
- مبحث سوم- اصل رفتار ملی در موافقتنامه‌ی عمومی تجارت و خدمات ۱۳۰
- گفتار اول- اصل قاعده ۱۳۰
- گفتار دوم- استثنائات ۱۳۴
- بند اول- تعهدات اضافی (ماده ۱۸) ۱۳۴
- بند دوم- تعهدات خاص (ماده ۲۰) ۱۳۴
- مبحث سوم- اصل رفتار ملی در موافقتنامه تریپس ۱۳۵
- گفتار اول- اصل قاعده ۱۳۵

گفتار دوم-استثنائات اصل	۱۴۳
بند اول-کنوانسیون رم برای حمایت از اجراءکنندگان، پخش کنندگان و تولیدکنندگان	۱۴۳
بند دوم- معاهده مالکیت فکری در خصوص مدارهایی یک پارچه	۱۴۴
گفتار سوم- جمع بندی فصل دوم	۱۴۴
نتیجه گیری و پیشنهادات	۱۴۶
منابع	۱۴۹
الف: منابع فارسی	۱۴۹
۱- کتب	۱۷۴
۲-مقاله	۱۵۱

چکیده:

سازمان تجارت جهانی تنها سازمان بین‌المللی با صلاحیت عام در ارتباط با قواعد تجارت بین دولتها می‌باشد و یکی از ستونهای اساسی حکومت جهانی است.

در مرکز سازمان تجارت جهانی موافقتنامه‌های تجاری قرار گرفته که هر سه بخش کالا، خدمات و مالکیت معنوی را پوشش می‌دهند.

اصل عدم تبعیض یکی از اصول اساسی سیستم تجاری چند جانبه می‌باشد که در مقدمه موافقتنامه سازمان تجارت جهانی به عنوان ابزار اصلی نیل به اهداف سازمان می‌باشد. در این مقدمه، اعضا سازمان تجارت جهانی صریحاً تمایل خود را به حذف رفتار تبعیضی در روابط تجاری بین‌المللی اعلام نموده‌اند. اصل عدم تبعیض به دو اصل، تعهد رفتاری دولت کامله الوداد و تعهد رفتار ملی تقسیم می‌شود. و این دو اصل در هر سه حوزه تجارت کالا، خدمات و مالکیت فکری بیان شده است. بدین صورت که، اصل دولت کامله الوداد در مواد یک گات، دو گاتس و چهار تریپس و اصل رفتار ملی در مواد سه گات، هفده گاتس و سه تریپس مفصلاً بحث شده است. علاوه بر آن اصل عدم تبعیض در بخش اقتصادی اتحادیه اروپا، یک عضو سازمان تجارت جهانی، بررسی شده است.

در پایان نامه حاضر، در کنار اتحادیه اروپا، اصل عدم تبعیض و استثنائات خاص آن با رجوع به موافقتنامه گات، گاتس، تریپس مطالعه شده است.

کلید واژه: سازمان تجارت جهانی، اصل عدم تبعیض، اتحادیه اروپا، گات، گاتس، تریپس.

الف- بیان مسئله

پس از جنگ جهانی اول، نخستین گردهمایی با موضوع مربوط به تولید و تجارت در شهر ژنو در ۱۹۱۸-۱۹۲۷ زیر نظر جامعه ملل برگزار شد که هدف از بین بردن تضادها و اختلافات با استفاده از توسعه همکاری متقابل و رفع سیاستهای حمایتی کشورها بود، که مانع رشد و توسعه تجارت می‌شد. از جمله این سیاستها، محدودیتهای وارداتی، تعرفه های بالا، سهمیه بندی، یارانه به صنایع داخلی، یارانه های صادراتی را می‌توان نام برد. اما این گردهمایی نتیجه خاصی به همراه نداشت و صرفاً مقدمات ایجاد سازمان را در آینده فراهم نمود.

جنگ جهانی دوم آثار زیانباری را به همراه داشت، این آثار به ویژه در کشورهای اروپایی مشهود بوده است. برای ترمیم این ویرانیها و کاستن از آثار جنگ، موثرترین وسیله توسعه و تسهیل تجارت در سطح جهانی و بین کشورها بوده است. زیرا تجارت از سویی موجب رونق اقتصادی و نتیجتاً موجب سرازیر شدن سرمایه می‌شد و از طرف دیگر به علت وابسته شدن علایق کشورها به یکدیگر امکان جنگ را در آینده کاهش می‌داد. مدتها قبل از جنگ جهانی دوم تفکر ایجاد سازمان تجارت جهانی وجود داشت، با وجود کنفرانس‌هایی متعدد، نتیجه‌ای حاصل نشد، اما پس از جنگ جهانی دوم ایجاد این سازمان بسیار احساس می‌گردد و کشورها مصمم به ایجاد آن شده که در ابتدا گات و در نهایت سازمان تجارت جهانی تشکیل گردد.

سازمان تجارت جهانی^۱ بر اساس موافقتنامه مراکش^۲ امروزه به عنوان یکی از سنگ بناهای حقوق تجارت بین الملل شناخته می‌شود^۳.

طی مذاکرات طولانی که در فضای موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) اتفاق افتاده است در سال ۱۹۹۵ به وجود آمد. اگرچه سازمان تجارت جهانی و گات^۴ با هم مرتبط اند اما تفاوت‌هایی نیز با هم دارند.

گات یک موافقتنامه بین‌المللی بوده است که در سال ۱۹۴۷ منعقد گردید. آن شامل حقوق و تعهداتی است که حدود نیم قرن بین کشورهای که اعضای متعاهد^۵ نامیده می‌شوند حکومت داشته است قواعد حاکم گات برای سیستم تجاری چند جانبه یک سری مذاکرات یا دورها^۶ را در بر می‌گیرد.

تا سال ۱۹۸۶، گات هدایت گر تجارت جهان بوده و علیرغم اینکه یک قرارداد موقت بوده است حدود نیم قرن دوام داشت و اجرا می‌شد، با شروع دور اروگوئه^۷ (۱۹۹۴-۱۹۸۶) موضوعات جدیدی مطرح گردید و از آنجائیکه گات هیچ گاه منبای حقوقی به عنوان یک سازمان نداشت و

1-World Trade organization.

2-WTO agreement.

3-Carmody, Chios, "Theory of WTO law", *Journal of International Economic law*, oxford university press, 2008,p 3.

4 -General agreement Trade and Traiffe.

5 -Contracting.

6 -Rounds.

7 - Uruguay, Geneva.

از نظر حقوق بین‌الملل نیز به عنوان یک سازمان به رسمیت شناخته نشده بود و از طرف دیگر، گسترش و پیچیدگی مسائل مرتبط با تجارت چند جانبه و عدم پاسخ گوئی گات به آنها موجب گردید تا بتدریج اعضای این نهاد در صدد ایجاد ساختارهای دقیق و پاسخگو برای این منظور برآیند این گام در مذاکرات دور اروگوئه و با امضای موافقت نامه مراکش^۱ برداشته شد و با تصویب و آغاز به کار سازمان تجارت جهانی از ابتدای سال ۱۹۹۵ میلادی در پایان همان سال نقش گات به عنوان یک نهاد موقت بین‌المللی پایان یافت و موافقت نامه های آن در چارچوب سازمان جدید التاسیس دنبال شد.

قواعد سازمان تجارت جهانی در واقع به منزله قانون اساسی تجارت تلقی می‌گردد به نحوی که سایر سازمانهایی بین‌المللی به خاطر داشتن ضمانت اجرایی قواعد این سازمان در صدد گنجاندن مقررات خود در این سازمان می‌باشند.

اصول سازمان تجارت جهانی از اصل عدم تبعیض^۲، اصل شفافیت و پیش‌بینی‌پذیری^۳، اصل آزادسازی تجاری^۴، اصل رفتار ویژه و خاص با کشورهای در حال توسعه^۵ تشکیل یافته که در این میان اصل عدم تبعیض دارای اهمیت فوق‌العاده در میان سایر اصول می‌باشد این اصل خود به دو اصل، دولت کامله الوداد^۶ و اصل رفتار ملی^۷ تقسیم می‌شود که هر کدام قواعد منحصر به فرد خود را داشته و از زمان گات تاکنون اجراء شده است این اصول دارای استثنائات متعدد می‌باشند که وجود این اصول را با تردید مواجه ساخته است اما سابقه اجرای این اصول این تردید را رفع می‌نماید.

در مورد تجارت کالا، اصل رفتار دولت کامله الوداد عدم تمایز بین دو محصول مشابه از مبدأ کشورهای عضو را در بین اعضا مقرر می‌کند، در حالیکه در رفتار ملی ممنوعیت تبعیض بین واردات و محصولات داخلی مشابه می‌باشد.

در مورد تجارت خدمات این اصل در خدمات و عرضه‌کنندگان خدمات اعمال می‌گردد و در حقوق مالکیت فکری این اصل در مورد اتباع کشورهای و آثار فکری آنها اعمال می‌شود.

اصل رفتار ملی و اصل رفتار کامله الوداد بهترین روش ممکن برای جلوگیری از دو جانبه شدن ماهیت مذاکرات گات در نظام تجارت جهانی می‌باشد، زیرا عملاً هر کشوری تمایل دارد مزیت‌های تجاری بیشتری را به طرف‌های تجاری اصلی خود نسبت به سایر کشورهای عضو اعطاء نماید که باوجود این اصول این امر خود به خود منتفی شده و هرگونه مزیت یا امتیاز در هر زمینه‌ی بدون قید و شرط به سایرین تسری پیدا می‌کند.

۱- رجوع شود به ضمیمه شماره یک.

2 Non-discrimination principle

3 -Transparency principle.

4 -Liberalization principle.

5 -Differential and more favourable Treatment with developing countries.

6-Most-Favoared-Nation (MFN) Principle.

7 -National Treatment Principle (NT).

از طرف دیگر در خصوص اتحادیه اروپا^۱ می‌توان گفت که از مهمترین اهداف سه گانه^۲ این اتحادیه، اهداف اقتصادی از جایگاه ویژه‌ی برخوردار است که طبق ماده ۲ سند موسس آن، هدف ارابه چارچوبی مشترک برای هدایت و توسعه روابط تجاری آزاد فی ما بین دولتهایی عضو می‌باشد تا بدینوسیله توسعه پایدار، حراست از محیط زیست، امحاء رفتار تبعیض آمیز و رفع موانع در روابط تجاری بین‌المللی تضمین گردند.

در پایان نامه حاضر بر این شدیم تا به بررسی مهمترین اصل گات و سازمان تجارت جهانی یعنی اصل عدم تبعیض پردازیم. و این اصل را با اسناد اتحادیه اروپا که خود نیز یکی از اعضای سازمان تجارت جهانی می‌باشد تطبیق بنماییم.

ب- سوابق تحقیق و اهمیت آن

در بحث اصل عدم تبعیض نویسندگان داخلی، کمتر به این موضوع توجه کردند و صرفاً به کلیت این اصل پرداخته شده است ولی در آثار خارجی به علت اهمیت اصل در تالیفات سازمان تجارت جهانی مطرح شده است.

اهمیت تحقیق از آن جهت می‌باشد که این اصل دارای آثار نظری و عملی می‌باشد و مبنای اصلی سازمان را تشکیل می‌دهد و در واقع یکی از ستونهای تشکیل دهنده سازمان می‌باشد و شاید یکی از علل اصلی موفقیت سازمان و عام الشمول شدن قواعد آن وجود این اصل در سازمان می‌باشد لذا این اهمیت هم برای اعضاء و هم برای سازمان مهم می‌باشد.

ج- اهداف تحقیق: (شامل اهداف نظری و عملی و ضرورت هایی خاص انجام تحقیق)

۱- اهداف نظری:

۱-۱ تبیین اصل عدم تبعیض در سازمان تجارت جهانی و اتحادیه اروپا؛

۱-۲ تبیین موارد اصل عدم تبعیض در سازمان تجارت جهانی و اتحادیه اروپا؛

۱-۳ بررسی الزامات اصل عدم تبعیض برای اعضاء؛

۱-۴ بررسی ماهیت اصول و استثنائات آن؛

۲- اهداف عملی:

۲-۱ تبیین تعهدات کشورها ناشی از اصل عدم تبعیض؛

۲-۲ شفاف سازی محدوده اصول و استثنائات آن؛

۲-۳ بررسی نقش اصول در رویه قضایی سازمان؛

۲-۴ مشخص نمودن جایگاه اصول در اسناد.

د- ضرورت انجام تحقیق:

1 -European Union.

۲ □ از نظر اهداف، اتحادیه اروپا دارای اهداف سه گانه می‌باشد که به عنوان اهداف پایه محسوب می‌باشد: اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی (پایه اول)، سیاسی و امنیتی (پایه دوم) و پلیسی و قضایی (پایه سوم).

قواعد سازمان تجارت جهانی امروزه به عنوان قواعد اساسی تجارت بین المللی شناخته شده و همه کشورها ملزم به رعایت قواعد آن می‌باشد و در این میان تفاوت مابین کشورهای عضو و غیر عضو وجود ندارد. کشور ایران از سال ۱۳۷۴ در حال الحاق به سازمان تجارت جهانی می‌باشد در سال ۱۳۸۴ به عنوان عضو ناظر پذیرفته شده و فی الحال در حال طی مراحل عضویت کامل می‌باشد. عضویت جمهوری اسلامی ایران در سازمان مستلزم وجود آگاهی تفصیلی و جامع از قواعد و اصول سازمان می‌باشد چرا که نقض این اصل، موجبات مسئولیت و حتی لغو امتیازات را فراهم می‌آورد و از طرف دیگر ساختار این اصل در نظام تجاری بین المللی نیز حائز اهمیت است. لذا بر آن شدیم تا با تبیین این اصل موجبات علم و آگاهی از این اصل را فراهم آوریم.

ه - سوالات

۱- سوالات اصلی:

۱-۱ با توجه به اسناد سازمان تجارت جهانی و اتحادیه اروپا چه تعریف جامع و مانعی از اصل عدم تبعیض می‌توان ارائه کرد؟

۱-۲ نظر سازمان تجارت جهانی در مورد جایگاه اصل عدم تبعیض با توجه به رویه چه می‌باشد؟

۱-۳ تفاوت‌هایی این اصول در موافقتنامه‌های گات، گاتس، تریپس و اتحادیه اروپا به چه شکلی قابل تبیین است؟

۲- سوالات فرعی:

۲-۱ رابطه اتحادیه اروپا با سازمان تجارت جهانی در مورد اصول سازمان به چه شکل می‌باشد؟

۲-۲ استثنائات وارده بر این اصل به چه صورتی و بر چند نوع می‌باشد؟

۲-۳ فواید و اهمیت این اصول در هر دو سازمان تا چه حدی است؟

و- فرضیه‌ها

۱- فرضیه‌های اصلی

۱-۱ به نظر می‌رسد اصل عدم تبعیض به عنوان اصل اساسی در سیستم تجاری چندجانبه بوده که اعطایی هر گونه امتیاز مطلوبتر نسبت به سایرین را میان اعضاء ممنوع می‌نماید و اعضاء تعهد می‌نمایند که در رفتار تجاری چند جانبه تبعیض را حذف نمایند.

۱-۲ مفروض است که در رویه سازمان و در آرای صادره از هیات‌های بدوی و استیناف بارها از این اصل به عنوان اصل اساسی یاد شده است برای نمونه در پرونده ترجیحات تعرفه‌ی جامعه اروپا هیات تجدید نظر، نظر داد که اصل عدم تبعیض وضع شده در گات ۱۹۹۴ به عنوان سنگ بنایی گات و یکی از ستونهای سیستم تجاری سازمان تجارت جهانی می‌باشد.

۱-۳ فرض بر این است، تفاوت این اصل در تریپس با گاتس و گات در اینست که موضوع گات در مورد کالا می‌باشد و گاتس نیز در خدمات و ارائه‌کنندگان آن است اما در تریپس نسبت به اتباع و مالکیت فکری این موضوع مطرح می‌شود. و اصطلاح اتباع شامل اشخاص اعم از حقیقی و حقوقی، که اقامتگاه دارند یا روابط تجاری یا صنعتی خاصی در قلمرو گمرکی کشور ایجاد کرده‌اند، می‌باشد.

۲- فرضیه‌های فرعی

۱-۲ به نظر می‌رسد، اصل رفتار ملی و عدم تبعیض در هردو سازمان پیش بینی شده است اما این اصول در اتحادیه اروپا در بین اعضای اتحادیه بوده ولی در سازمان تجارت جهانی برای همه اعضا مقرر شده است که در این بین اتحادیه اروپا به عنوان یکی از اعضای سازمان ملزم به رعایت این اصول می‌باشد و بارها به علت تخطی از این اصول مورد محاکمه قرار گرفته است.

۲-۲ به نظر می‌رسد می‌توان استثنائات اصل عدم تبعیض را در دو بخش دو فاکتور و دوزوره تقسیم‌بندی کرد بعضی از استثناها صراحتاً به عنوان استثناء و در مواد متعدد گات، گاتس، تریپس ذکر شده است برای نمونه استثنائات امنیتی، سیاسی، عمومی را می‌توان نام برد برخی دیگر در شرایط اضطراری به عنوان اقدام جبرانی یا موقت پیش بینی شده برای مثال استثنای عدول از تعرفه‌های تثبیت شده در دامپنگ را می‌توان نام برد.

۲-۳ مفروض است اهمیت اصل عدم تبعیض با توجه به موفقیت‌های سازمان تجارت جهانی و اتحادیه اروپا مشهود می‌باشد طوریکه امروزه ۱۵۷ کشور عضو سازمان بوده و ۹۷ درصد تجارت توسط این سازمان صورت می‌گیرد و تجارتی منصفانه بین اعضا حاکم می‌باشد.^۱
ر- تقسیم مطالب و توجیه آن:

در این پایان نامه، بحث پیرامون اصل عدم تبعیض محدود به بررسی اصل و انواع آن و شرایط اساسی آن در اسناد سازمان تجارت جهانی و اتحادیه اروپا می‌باشد.
هدف از نگارش مقاله حاضر آشنایی بیشتر با اصل عدم تبعیض است. این پایان نامه پس از مقدمه، در دو بخش ارائه می‌گردد در بخش نخست، آشنایی با مفاهیم، شامل تعاریف، فایده، ماهیت، نظام حقوقی، ساختار بندی، انواع اصل ارائه می‌شود و در بخش دوم، اصل عدم تبعیض در گات، گاتس تریپس و استثنائات آن و تطابق با اتحادیه اروپا ارائه می‌گردد. مبنای تقسیم بندی بر اساس بخش، فصل، مبحث، گفتار، بند و... می‌باشند. علت تقسیم‌بندی به صورت بخش و... به جایی شماره بندی، مانوس‌تر بودن این سیستم در حقوق ایران و سهولت دسترسی به مطالب می‌باشد.

ز- روش تحقیق:

توصیفی - استدلالی - تطبیقی

ط- متغیرها و واژه های کلیدی:

اصل عدم تبعیض، اصل دولت کامله الوداد، اصل رفتار ملی، اتحادیه اروپا، سازمان تجارت جهانی.

ظ- منابع تحقیق و محدودیت‌های آن:

1 - world Trade organization ,The WTO Multilateral Trade Agreements, available at: www.WTO.org.

برای انجام این تحقیق و بخصوص داده‌های مورد نیاز، از اسناد و مدارک سازمان‌های دولتی متولی تجارت خارجی و اسناد و مدارک موجود در شبکه جهانی اینترنت در سایت‌های مرتبط با نقاط تجاری-اسناد و مدارک موجود در کتابخانه دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی و نقطه نظرات خبرگان استفاده شده است.

علی‌احمال جمع‌آوری منابع بالاخص منابع خارجی با عنایت به اینکه این منابع صرفاً در تعداد محدودی از کتابخانه‌ها بود و امکان خارج کردن کتاب نبود مجبور می‌شدیم به کتابخانه مراجعه و ساعتها و حتی روزها در کتابخانه حضور پیدا کنیم و مطالب را ترجمه کرده و بنویسیم. با وجود مشکلات و محدودیت‌ها سعی شده است از منابع لاتین و فارسی بهره گرفته شود که در ذیل چند نمونه ذکر می‌شود:

۱- فتحی زاده، امیر هوشنگ و بزرگی، وحید. بایسته‌های الحاق به سازمان تجارت جهانی در زمینه حقوق مالکیت فکری، تهران، نمایندگی تام‌الاختیار تجاری جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۳.

۲- درآمدی بر سازمان تجارت جهانی، ترجمه محمد جواد ایروانی، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۸۳.

۳- فاخری، مهدی، سازمان تجارت جهانی و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، ۱۳۸۲.

4- Carmody, Chios, Theory of WTO law, "Journal of International Economic law", oxford university press, 2008.

بخش اول:
آشنایی با مفاهیم

فصل اول: تعاریف

مبحث اول- سازمان تجارت جهانی

سازمان تجارت جهانی مشهورترین سازمان نظامند و قاعده مدار در تجارت جهانی می باشد که روابط تجاری بین حکومتها را با انجام مذاکره تنظیم می نماید.^۱

سازمان تجارت جهانی، سازمانی است که در ۱۹۹۵ برای کنترل موافقتنامه های تجاری بین کشورها، وضع قوانین و مقررات برای تجارت بین المللی به وجود آمده است.^۲ این سازمان در اصل جانشین موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت گردید.^۳

گفتار اول- نظام کلی سازمان

پس از جنگ جهانی اول، نخستین گردهمایی با موضوع مربوط به تولید و تجارت در شهر ژنو در ۱۹۲۷-۱۹۱۸ زیر نظر جامعه ملل برگزار شده است که هدف از بین بردن تضادها و اختلافات با استفاده از توسعه همکاری متقابل و رفع سیاستهای حمایتی کشورها بود که مانع رشد و توسعه تجارت می شد. از جمله این سیاستها محدودیتهای وارداتی^۴، تعرفه های بالا، سهمیه بندی، یارانه به صنایع داخلی، یارانه های صادراتی^۵ را می توان نام برد.

هدف کنفرانس ژنو از میان برداشتن موانع^۶ تجاری و بالخصوص تعدیل سیاستهای حمایتی کشورها با گرایش به اصول لیبرالیسم اقتصادی با رعایت اصل دولت کامله الوداد بود. کنفرانس به علت نبود اراده واقعی برای ایجاد یک سیستم تجاری یکپارچه با شکست مواجه گردید.

خرابی های ناشی از جنگ جهانی دوم، قدرت اقتصادی و تولیدی کشورها را به شدت تقلیل داد. کشورهای صنعتی غرب که بیشترین آسیب را متحمل شده بودند در صدد بر آمدن سیستم تجاری جهانی را پی ریزی کنند حتی قبل از جنگ اقداماتی را جهت پایه گذاری یک نظام جامع مالی و پولی و تجاری برای پس از جنگ را طراحی کرده بودند. یکی از اهداف منشور آتلانتیک (اوت ۱۹۴۱) و موافقت نامه وام - اجاره (فوریه ۱۹۴۲) ایجاد یک نظام تجاری جهانی بر مبنای اصل عدم تبعیض و مبادله آزاد کالا و خدمات بود. در سال ۱۹۴۴ (قبل از پایان جنگ)، به دعوت رئیس جمهور آمریکا روزولت، کنفرانس با شرکت نمایندگان ۴۴ کشور در برتن وودز^۷ تشکیل گردید و طی آن موافقت نامه تأسیس صندوق بین المللی پول^۸ و همچنین

1- Dunya ticaret orgutu ,available at: <http://www.wikipedia.p> .2.

۲- فرهت، اقبال، فرهنگ نو سویه فارسی- انگلیسی و انگلیسی- فارسی، چاپ دوم، تهران، بازرگانی حمل و نقل بین المللی، ۱۳۸۸، ص ۲۸۹.

3 -The General Agreement on Tariffs and Trade, World Trade Organizations.

4 - Quantitative Restrictions.

5 - Subsidies.

6 - Barriers.

7-Bretton Woods.

8-International Monetary Fund (IMF).

بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه^۱ امضاء شد^۲. در راستای این فعالیتها پس از پایان جنگ ضرورت تأسیس یک نهاد بازرگانی جهانی جهت انتظام بخشیدن به مبادلات آزاد و از میان برداشتن محدودیتها و امتیازات و کاهش حقوق گمرکی احساس گردید^۳.

متعاقب این تحولات، در دسامبر ۱۹۴۵ دولت آمریکا پیشنهاد نمود کنفرانسی مرکب از نمایندگان کشورها جهت بررسی مسائل مربوط به منع محدودیتهای کمی، کاهش حقوق گمرکی و به طور کلی تأسیس یک سازمان تجارت بین‌المللی تشکیل شود^۴.

دولت انگلیس به ازاء وام ۳۷۵۰ میلیون دلاری که از آمریکا دریافت داشته بود، متعهد شده بود که اولاً از ۱۵ ژوئیه ۱۹۴۷ مجدداً قابلیت تبدیل استرلینگ را احیاء نماید، ثانیاً اقداماتی در جهت رفع تبعیضات در تجارت خارجی خود به عمل آورد و ثالثاً در جهت تأسیس چنین سازمانی همکاری نماید.

کنفرانس پیشنهادی آمریکا سرانجام بین ۱۸ اکتبر تا ۲۶ نوامبر ۱۹۴۶ در لندن برگزار گردید، لیکن به علت مخالفت کشورهای شرکت کننده، بدون دستیابی به هیچ نتیجه‌ای پایان یافت. چندی بعد در شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد نیز اندیشه تشکیل کنفرانس درباره تجارت بین‌المللی به وجود آمد و کمیته‌ای مرکب از نمایندگان کشورهای آمریکا، کانادا، انگلستان، فرانسه و کشورهای بنلوکس (بلژیک، هلند، لوکزامبورگ) مأمور تدارک مقدمات آن شدند. از دهم آوریل تا ۲۲ اوت ۱۹۴۷، کمیته مقدماتی کار خود را جهت تهیه پیش نویس منشور تجارت جهانی ادامه داد و در این مدت مذاکرات دو جانبه بین اکثر نمایندگان کشورهای عضو کمیته جریان داشت.

قبل از توضیح در مورد گات ۱۹۹۴، ابتدائاً توضیح مختصری در مورد گات ۱۹۴۷ ضروری می‌نماید اولین سندی که مبنای تشکیل سازمان تجارت جهانی گردیده و حدود نیم قرن اجرا شده؛ گات ۱۹۴۷ بود، که فصل چهارم از منشور هاوانا را تشکیل می‌داد بدین ترتیب که منشور هاوانا راه به جایی نبرد و طرح تشکیل سازمان تجارت بین‌المللی که مهمترین پیشنهاد آن بود در پندارها ماند و هرگز صورت واقعیت نیافت. اما گات که به عنوان یک قرارداد موقتی در فصل چهارم منشور هاوانا منظور شده بود به عنوان تنها یادگار این کوشش‌ها به موجودیت خود ادامه داد زیرا که این موافقتنامه نیازی به تصویب مجالس کشورهای نداشت و در واقع هدف اجرایی

1-International Bank for Reconstruction and Development (IBRD).

2-Tussie Diana, **The less Developed Countries and the world Trading System**, London, Francesc Printer, 1987, p.9.

3-Robertson David, **International Economics and Confusing Politics**, Edward Elgar Publishing, 2006, P.1.

4-S. Hodgson John and G.Herander mark, **International Economic Relations**, New Jersey, Prentice – Hall Inc. 1983, p. 260.

موقت معاهده بود. اجرائی موقت معاهدات مطابق بند یک از ماده ۲۵ معاهده ۱۹۶۹^۱ با تدوین قواعد عرفی شناخته شده مربوط به این موضوع، مقرر گردیده است. طبق ماده ۲۵ کنوانسیون وین هر معاهده یا بخشی از آن در صورتی قبل از لازم الاجرا شدن به طور موقت به اجرا در می‌آید که: الف) معاهده خود چنین مقرر کرده باشد، ب) دولتهای شرکت کننده در مذاکره در این باره به صورتی دیگر توافق کرده باشند. اجرائی موقت آنگاه مفید می‌نماید که معاهده مکانیزم نهادین پیچیده‌ای داشته باشد. این دولتها در معاهده خود قرار می‌گذارند تا در صورت تصویب، بی‌درنگ کمیسیونی تاسیس کنند تا به کار بپردازد. فن و روش ایجاد این قبیل کمیسیون‌ها که مامور هموار کردن راه ایجاد تشکیلات بعدی هستند، بارها مورد استفاده سازمان‌های بین‌المللی و نهادهای تخصصی قرار گرفته است.^۲

مذاکرات مربوط به ایجاد سازمان بین‌المللی با موفقیت کامل توأم نبوده است یعنی منجر به ایجاد سازمان بین‌المللی نشد. برای جلوگیری از شکست کامل کنفرانس، تصمیمی در همان راستا به عنوان جایگزین اتخاذ می‌شود که مقرر گردید گات به طور موقت اجراء گردد.^۳

عمده فعالیت گات انجام مذاکرات تجاری به منظور کاهش و تثبیت تعرفه‌های گمرکی و دیگر موانع تجاری موجود بر سر راه مبادلات بین‌المللی بوده است از سال ۱۹۴۷ تا ۱۹۹۴، هشت دور مذاکرات - علاوه بر نشست‌های سالانه - بین کشورهای عضو به عمل آمده که بدین قرار می‌باشند:

۱ - مذاکرات ژنو^۴، ۱۹۴۷، ۲ - مذاکرات آنسی^۵، ۱۹۴۹، ۳ - مذاکرات تارکی^۶، ۱۹۵۱، ۴ - مذاکرات ژنو^۷، ۱۹۵۶، ۵ - مذاکرات دیلن^۸ مجدداً در ژنو ۶۱ - ۱۹۶۰، ۶ - مذاکرات دور کندی^۹ در ژنو بین سال‌های ۶۷ - ۱۹۶۴، ۷ - مذاکرات دور توکیو^{۱۰} بین سال‌های ۷۹ - ۱۹۷۳، ۸ - مذاکرات دور اروگوئه^{۱۱} ۹۴ - ۱۹۸۶.

اولین دور از مذاکرات در سال ۱۹۴۷ موسوم به کنفرانس مذاکرات تعرفه‌ای که با شرکت ۲۳ کشور در ژنو برگزار گردید دستاوردهای قابل توجهی به دنبال داشت. در این مذاکرات تعرفه‌های^{۱۲} گمرکی نزدیک به ۴۵ هزار یا دو سوم تجارت جهانی کاهش یافت و در مورد آمریکا ۵۴

۱ □ ماده ۲۵ کنوانسیون وین ۱۹۶۹، این معاهده در ۱۶۹۶ تصویب و در سال ۱۸۰ لازم الاجرا شد.
۲ - فلسفی، هدایت الله، حقوق بین‌الملل معاهدات، چاپ دوم، تهران، انتشارات نشر نو، ۱۳۸۳، ص ۱۹۶.
۳ - بیگ زاده، ابراهیم، حقوق سازمان‌های بین‌المللی، چاپ اول، تهران، انتشارات مجد، ۱۳۸۹، ص ۹۴.

4 -Geneva.
5 -Annecy.
6 -Torquay.
7 -Geneva.
8 -Dillon.
9 -Kennedy.
10 -Tokyo.
11 -Uruguay.
12-Tariffs.

درصد کل واردات این کشور مشمول مذاکرات تعرفه ای قرار گرفت و متوسط نرخ تعرفه کالاهای وارداتی آن ۱۸/۹ درصد تنزل پیدا کرد.

دور اول مذاکرات معروف به دور ژنو در سال ۱۹۴۷ برگزار شد که موجب تاسیس گات گردید دور دوم مذاکرات آنسی (فرانسه) در سال ۱۹۴۹ موجب کاهش تعرفه‌ها گردید دور تاریکی در سال ۱۹۵۱، ژنو در سال ۱۹۵۶، دیلن در سال‌های ۶۱ - ۱۹۶۰ و دور کندي ۶۷ - ۱۹۶۴ که موجب کاهش تعرفه‌ها^۱ گردید. دور توکیو بین سال‌های ۷۹ - ۱۹۷۳ برگزار گردید که موجب کاهش کلی تعرفه‌ها به میزان متوسط ۳۵ درصد، موانع غیر تعرفه‌ای^۲، ارزیابی گمرکی، یارانه‌ها و اقدامات حمایتی، ضد دامپینگ، استانداردها گردید. دور اروگوئه بین سال‌های ۹۲ - ۱۹۸۶ موجب توسعه حوزه مشمول گات موافقت نامه کشاورزی^۳، تجارت خدمات^۴، مالکیت فکری^۵، تاسیس سازمان تجارت جهانی^۶ گردید.

با تصویب و آغاز به کار سازمان تجارت جهانی از ابتدای سال ۱۹۹۵ میلادی در پایان همان سال نقش گات به عنوان یک نهاد بین‌المللی پایان یافت و موافقت نامه‌های آن در چارچوب سازمان جدید التأسیس دنبال شد^۷

سازمان تجارت جهانی، صندوق بین‌المللی پول، بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه یا بانک جهانی عمده‌ترین سازمان‌های بین‌الدولی در روابط اقتصادی می‌باشند. این سازمان‌ها به طور جمعی سیستم «برتن وودز» را تشکیل می‌دهند^۸. به اعتقاد اقتصاددانان و سیاستمداران بحران اقتصادی آمریکا که تعرفه‌ها و شرایط اقتصادی در جهان را تحت تاثیر قرار داده بود، برای اجتناب از تکرار چنین مشکلاتی، زمانیکه جنگ جهانی دوم پایان یافت، ۴۴ کشور در برتون وودز^۹، نیوهمپشایر در جولای ۱۹۴۴ برای توافق در سیاست‌های بر تبادلی بین‌المللی در تحصیل اقتصاد پویا برای پس از جنگ تلاش کردند.

هدف این کنوانسیون نه تنها ایجاد یک سیستم برای تثبیت نرخها/تعرفه‌های بین کشورها بود بلکه اساس کمک به دولتهایشان که نیاز به برخی اقدامات موقت داشتند و همچنین کمک به ملت‌هایشان

1 -Reduce Tariff.

2 -Non-tariff measures.

3 -Agriculture.

4 -Services.

5 -Intellectual property.

6 -Creation of WTO.

۷- امیدبخش، اسفندیار، سازمان تجارت جهانی ساختار، قواعد و موافقت نامه‌ها، چاپ دوم، تهران، شرکت چاپ و نشر بازرگانی، ۱۳۸۹، ص ۲۵.

8-H. Jackson John, **The World Trading System, law and policy of international Economic Relations**, 2ed edition, The MIT press, 1997, pp. 31 - 33.

9-New Hampsh The leaders of the conference were Britain (where the major figure was John Maynard Keynes) and the United States (where the major figure was Harry Dexter White) .

در مشکلاتی که تحمیل کرده بودند. این کنوانسیون بانک جهانی و صندوق بین المللی پول را ایجاد نمود.

اگر سازمان تجارت جهانی در کنفرانس برتون وودز ایجاد نشد^۱ اما شرکت کنندگان، ضرورت ایجاد چنین سازمانی را اساسی تشخیص دادند.

سازمان های اقتصادی ممکن است شامل مسائل عمومی و مسائل اقتصادی مثل سازمان تجارت جهانی یا بانک جهانی پول و یا بخش خاصی از تجارت یا متشکل از سازمان های منطقه ای باشند که در این صورت بیشتر موارد در قالب اتحادیه گمرکی، مناطق آزاد تجاری یا موافقت نامه های حقوقی که در نهایت به یکی از دو شکل منتج می شوند، موجودیت می یابند. بی شک مهم ترین نمونه این سازمان ها جامعه اروپا یا به اصطلاح امروز اتحادیه اروپایی است.^۲

با توسعه معاهدات دو جانبه مودت، بازرگانی و کشتریانی طی قرون ۱۷ و ۱۸ گام مهمی در تنظیم روابط اقتصادی بین کشورهای نوظهور برداشته شد. موضوعات تحت پوشش معاهدات مزبور از تجارت کالا فراتر رفت و با درج شرط «شرط دولت کامله الوداد»^۳ و رفتار ملی با احوال و سرمایه گذاری اتباع بیگانه زمینه ساز بنیان های اساسی در ساختار گات گردیدند.

با وجود اهمیت تشکیل سازمان عده ای از جمله پریس^۴ و طرفدارانش به انتقادپرداخته و خواستار نظم اقتصادی جدیدی بودند که در جهت منافع کشورهای توسعه نیافته است. به عقیده اینان اصول و مقررات گات وسیله ای برای استثمار کشورهای فقیر و افکار فرصت صنعتی شدن آنان می باشد.^۵

بند اول- وظایف

وظایف سازمان تجارت جهانی مندرج در ماده ۳ موافقتنامه تاسیس سازمان عبارت است از:

- ۱- اجرای موافقتنامه های تجاری بین اعضایش^۶: سازمان بایستی اجرای موافقتنامه ها را تسهیل نموده و بیشتر اهداف این موافقتنامه و موافقتنامه های تجاری چند جانبه را تأمین نماید و همچنین بایستی یک چارچوبی برای اجرا و عملیاتی کردن موافقتنامه های تجاری چند طرفه مقرر نماید.
- ۲- بودن مجمعی برای مذاکرات تجاری^۷، سازمان بایستی مجمعی برای مذاکرات در میان اعضایش در ارتباط با روابط تجاری چند جانبه در موضوعات مرتبط با موافقتنامه های سازمان تجارت جهانی، را فراهم نماید و اجرای نتایج مذاکرات را تسهیل کند.

1- J. Mc Cusker John, **History of World Trade since 1450, Cambridge**, Thomson Gale, volume1, 2006, p. 54.

۲ - جکسون، جان، ترجمه دکتر قنبری جهرمی، محمد جعفر، "نهادهای بین المللی تجارت": گات و سازمان تجارت جهانی، مجله حقوقی بین المللی، نشریه دفتر خدمات حقوقی بین المللی جمهوری اسلامی ایران، شماره ۱۳۸۲، ۲۸، صص ۱۵۴ - ۱۵۳.

3-General Most-Favoured-Nation Treatment.

4-Raul Prebisch.

۵- تقوی، مهدی، تجارت بین الملل، چاپ سوم، تهران، انتشارات پیشبرد، ۱۳۸۶، ص ۴۵.

6-Administering the trade agreements between its members.

7-Seving as a forum for trade negotiations.